

УДК 316.72

Тетяна Полухтович

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І КУЛЬТУРНА ТРАДИЦІЯ

В епоху глобалізації інтенсивність взаємопроникнення культур, взаємодії спільнот постає всеосяжною проблемою. Одні спільноти стверджуються в соціальному просторі більшою мірою, інші, навпаки. Тому приналежність до власної національної ідентичності уможливилює існування конкретної етнокультурної спільноти. Дослідження цього питання є актуальним і водночас багатоаспектним.

Ключові слова: глобалізація, етнос, національна ідентичність, культурна традиція.

Poluhtovych T.

NATIONAL IDENTITY AND CULTURAL TRADITION.

In the era of globalization, the intensity of the interpenetration of cultures, there is a comprehensive community interaction problem. Some communities forth in more social space, others. Therefore affiliation to their national identity makes possible the existence of a particular ethno-cultural community. Investigation of this issue is both important and multidimensional.

Key words: globalization, ethnicity, national identity, cultural tradition.

Полухтович Т.

НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ И КУЛЬТУРНАЯ ТРАДИЦИЯ

В эпоху глобализации интенсивность взаимопроникновения культур, взаимодействия сообществ, является всеобщей проблемой. Одни сообщества утверждаются в социальном пространстве в большей степени, другие, наоборот. Поэтому принадлежность к собственной национальной идентичности способствует существованию конкретной этнокультурной общности. Исследования данного вопроса есть актуальным и многоаспектным.

Ключевые слова: глобализация, этнос, национальная идентичность, культурная традиция.

Глобалізаційні процеси сьогодення стимулюють напружені пошуки національної ідентичності, етнокультурного самоутвердження. Проте творення власних національних моделей культури неможливе без діалогу культур, який передбачає самобутність і самодостатність боків. Модель культурно-історичного розвитку суспільства набуває своєї довершеності тоді, коли запозичені ідеї органічно й безболісно сприймаються суспільством. Для України – це є особливо важливим. Збереження власної ідентичності: національної, культурної, релігійної в умовах глобалізації, – не лише збереження неповторності у світі, а й проблема виживання. Вона особливо складна для постколоніальних країн. Як зазначає І. Дзюба, «ці планетарного масштабу виклики історії, на які сукупна свідомість людства шукає і, мабуть, знаходитиме якісь відповіді, постають й перед Україною. Але Україні доводиться мати справу не лише із спільними для всього людства проблемами ХХ і ХХІ ст., а й з проблемами, які перейшли з ХVІІ, з ХVІІІ, з ХІХ ст. Проблемне поле української нації виглядає ширшим і зі складнішим рельєфом, а ніж у більшості сучасних націй» [2, с. 36]. До прикладу, ще на початку ХХ ст. Євген Чикаленко в листі до Володимира Винниченка писав: «Якось таки паскудна наша національна вдача. Природжені анархісти. Поки під гнітом, то живуть і працюють майже одностайно, а тільки пролекшає – зараз починається – руїна, т. є. анархія. Поки гнітив закон 1876 року, то хоч марили одностайно про його скасування, а коли скасовано, то не можемо порозумітись. Не так обурює байдужість, несвідомість, як ота глуха опозиція своїх же через те, що не вони хазяїни, не їх воля; вони готові повалить справу, аби хоч з руїн собі скласти пам'ятник геростратовської слави» [2, с. 37].

Кожна особистість ототожнює себе з певним етносом, пізнає його історію, культуру і разом із тим усвідомлює значущість у збереженні національної ідентичності через спілкування з іншими народами. Культурна спадщина етноорієнтує на глибокі знання чи позитивні уявлення про минуле і майбутнє свого народу. У сучасному тлумачному словнику української мови, ідентичність – це те, що не має відмінностей. У підручнику з соціології професора Н. Черниш читаємо: «Ідентичність – наслідок і результат процесу ідентифікації; набуті внутрішні й зовнішні характеристики свідомості та поведінки особистості» [5, с. 445]. Національна ідентичність співвідноситься з політичною, релігійною, культурною. Сьогодні зарубіжні та вітчизняні дослідники, аналізуючи цей феномен,

вживають поняття національна самосвідомість. На жаль, розуміння національної ідентичності впродовж останніх років в Україні було позбавлене найсуттєвішого – вагомості, високості, яку ми усвідомили після революції Гідності, коли відбувся процес зміни ідеологічної, культурної, політичної ідентифікації більшої частини населення України.

Реальне існування сьогодні двох культур – російської та української, катастрофічне зменшення видань книжок українською мовою, подальше поширення русифікації. Держава ігнорує кризовий стан культури. Український простір продовжують полонити російська історія (телепередачі, художні фільми), концерти т.зв. російських зірок та спадщина радянських часів. В одній країні ми розмовляємо двома мовами, ходимо до різних церков. Довготривалі соціальні, економічні, політичні проблеми незалежної України не консолідують людей, а, навпаки, роз'єднують. Є чисельність тих, які не сприймають української ідентичності. З таким підходом змінюється і культурна традиція.

Як зазначає соціолог В. Арбеніна, через «п'ятнадцять років існування нової держави процес формування національної ідентичності завершився приблизно у кожного другого україномовного українця, у близько 40% російськомовних українців і приблизно у 1/3 російськомовних росіян. Серед останніх груп досить багато є тих, хто зберігає відчуття соціально-психологічного зв'язку з минулим і не сприймає свій новий формальний статус. Їхня державна ідентичність залишається радянською» [1, с. 289].

Характеризуючи реальний стан національної ідентичності, особливості масової свідомості українців, погодимось із підходом історика М. Грушевського, який наголошував: «Заборони треба зняти і дати українцям повну свободу і спроможність розвивати своє письменство, науку, мистецтво, своє життя громадське. Треба горнутися до свого українського, заохочувати до нього, розширювати його всякими способами» [4, с. 5]. Актуальними залишаються думки митрополита Іларіона (І. Огієнка): «Ми недержавні тільки тому, що ми незакінчена нація, що ми не вміємо говорити єдиними устами і єдиними серцем [3, с. 49]. Як уважає професор Л. Нагорна, «на зламі тисячоліть Україна опинилась перед дилемою, яка для більшості цивілізованих країн давно є пройденим етапом. З одного боку, потреба у зміцненні реальної незалежності диктує лінію на дерусифікацію суспільства, робить пріоритетними завдання виховання національної свідомості і патріотизму, забезпечення держав-

ній мові належних їй позицій в освітній, культурній, інформаційній сферах. З другого – доводиться зважати на те, що кожен крок у цьому напрямі, принаймні у східних і південних регіонах, розширює ареал протистояння в суспільстві, і без того розбурханому і деморалізованому [1, с. 292].

Зі зрозумілих причин проблема престижності української ідентичності є занедбана. Мусимо визнати: таких реалій, що сприяють руйнації української нації, залишилось чимало. Багатошаровість етнічних елементів в українстві, агресорська позиція сусідньої Росії до процесів інтеграції України до європейського співтовариства; російська авторитарна політика тільки загострює міждержавні конфлікти.

Які ж перспективи національної консолідації? Не спотворювати національну ідею, яка скерована на збереження українського етносу, його мови, історичної спадщини. Це визнається як патріотизм, тобто усвідомлення своєї приналежності до української держави. Не маніпулювати мовними, релігійними проблемами, що ще більше розколює Україну. Зовнішньополітичний курс за останні два роки після подій на Майдані виглядає більш чітким і перспективним: інтеграція в європейські та євроатлантичні структури, набуття членства в Європейському Союзі. Важливо, щоб на цьому широкому шляху ми не втратили кращі цінності в разі багатоманітності культурних надбань різних країн.

Українська ідентичність рівна тільки самій собі. За цих умов виникає необхідність у збереженні. Але в будь-якому випадку її значущість зберігається. Українська ідентичність – це соціокультурне існування, що розуміється як джерело формування українця, поле його самореалізації. Ми не робимо натяків на національне походження людини, але пов'язуємо її зі слідами інших часів, повертаємо її увявлення до культурних утворень, які треба засвоювати, а не ламати.

Обов'язковою підставою національної ідентичності є спільність культури. Базові цінності, утворюючи культурну основу, визначають правила взаємовідносин, розставляють пріоритети, оцінки, цілі.

У будь-якій етнічній групі завжди існує лише притаманний їй культурний стрижень, що надає узгодженості діям її членів і виявляє себе зовні шляхом різних модифікацій. Аналізуючи культурну самоідентифікацію, необхідно враховувати об'єктивні (зовнішні) та суб'єктивні (внутрішні) чинники, що впливають на розвиток

цього процесу. До об'єктивних віднесемо існування певного людського групування, територію, де воно розташоване, мову (діалекти), історичну пам'ять, засоби існування, звичаї, обряди, традиції, зразки спілкування тощо, що є визначальними чинниками, які обумовлюють членство або належність індивіда до певних соціальних груп упродовж усього терміну їхнього існування. До суб'єктивних – соціалізацію, стереотипи, вірування, символи, ритуали, поведінку, свідомість, самовизначення, орієнтації членів цього групування.

Із внутрішньої групової точки зору, ідентичність заснована на комплексі культурних рис, якими члени групи відрізняють себе від усіх інших груп, навіть якщо вони в культурному відношенні достатньо близькі. Зовнішні уявлення про групу мають тенденцію до генералізації і стереотипних критеріїв під час визначення характеристик групи. Будь-яка зміна культурної сомоідентифікації веде до зміни етнічної ідентичності, навіть якщо якісь її компоненти залишаються незмінними. Етнічна група залишається поки що основним простором, де зароджуються і міцніють групові почуття та зберігається культурна самобутність. Перед представниками етнічних груп стоїть завдання збереження та зміцнення культурної спадщини для подальшої її передачі та трансляції. Україна – поліетнічна, а тому для її утвердження нагальним завданням є цілісність і самозбереження української спільності, тобто існування української нації.

Література:

1. Арбеніна В. Етносоціологія / В. Арбеніна // Навч. посібник. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 316 с.
2. Грабовська І. Концепт «української України»: до питання про політичну, ідеологічну та культурну ідентифікацію України / Грабовська І. // Науковий вісник ВНУ. Серія: Філософські науки. – 2012. – № 15(240). – С. 36.
3. Грушевський М. Про українську мову і українську школу / М. Грушевський. – К., 1991. – 46 с.
4. Тіменик З. Огієнкові афоризми і сентенції / З. Тіменник. – Львів, 1996. – 79 с.
5. Черниш Н. Соціологія / Н. Черниш. – К. : Знання, 2009. – 468 с.